

ZARZĄDZENIE NR 93
DYREKTORA GENERALNEGO LASÓW PAŃSTWOWYCH

z dnia 22 listopada 2022 r.

w sprawie zatwierdzenia „Programu ochrony nietoperzy na gruntach będących w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe”

ZP.0210.5.2022

Na podstawie art. 33 ust. 1 ustawy o lasach¹, zwanej dalej ustawą, w związku z § 6 Statutu Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe² – w wykonaniu zadań wynikających z obowiązku Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych, określonego w art. 33 ust. 3 pkt 8 ustawy³, a ponadto mając na względzie art. 58 ust. 2 pkt 1 ustawy⁴ – postanawiam, co następuje:

§ 1

Zatwierdzam do stosowania i użytku służbowego „Program ochrony nietoperzy na gruntach będących w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe”, stanowiący załącznik do niniejszego zarządzenia.

§ 2

1. Realizacja działań opisanych w Programie stanowi wspólne przedsięwzięcie jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych, o którym mowa w art. 58 ust. 2 pkt 1 ustawy.
2. Przedsięwzięcie to może być finansowane:
 - 1) ze środków funduszu leśnego, przy zachowaniu przepisów Zarządzenia nr 66 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych

wych z dnia 15 października 2020 r. w sprawie jednolitych zasad gospodarowania środkami funduszu leśnego w jednostkach organizacyjnych Lasów Państwowych;

- 2) z innych źródeł krajowych i zagranicznych, a w szczególności ze środków własnych jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych, ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, z budżetu Unii Europejskiej.

§ 3

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania, z mocą obowiązywania od dnia 1 kwietnia 2022 r.

p.o. DYREKTORA GENERALNEGO
LASÓW PAŃSTWOWYCH
Józef Kubica

¹ Art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 672) stanowi, że „Lasami Państwowymi kieruje Dyrektor Generalny przy pomocy dyrektorów regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych”.

² Statut Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe został nadany zarządzeniem nr 50 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 18 maja 1994 r.; w § 6 Statutu Lasów Państwowych stanowi, że w wykonaniu zadań określonych przez ustawę o lasach oraz przez przepisy wykonawcze do ustawy, a także inne przepisy prawa, Dyrektor Generalny wydaje zarządzenia i decyzje obowiązujące w Lasach Państwowych.

³ Art. 33 ust. 3 pkt 8 ustawy stanowi, że Dyrektor Generalny Lasów Państwowych organizuje wspólne przedsięwzięcia jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych.

⁴ Art. 58 ust. 2 pkt 1 ustawy stanowi m.in., że środki funduszu leśnego mogą być przeznaczone również na wspólne przedsięwzięcia jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych, w szczególności w zakresie gospodarki leśnej.

**Program ochrony nietoperzy
na gruntach będących w zarządzie
Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe**

Zatwierdzam do użytku służbowego:

DYREKTOR GENERALNY
LASÓW PAŃSTWOWYCH

I. Wprowadzenie

W Polsce dotychczas stwierdzono występowanie 27 gatunków nietoperzy. Większość związana jest w znacznym stopniu ze środowiskiem leśnym, gdyż w warunkach Europy Środkowej las stanowi dla wielu gatunków główne środowisko letniej aktywności. Z punktu widzenia tych zwierząt tereny zalesione spełniają dwie główne role: las zapewnia bezpieczne letnie kryjówki dzienne, w tym miejsca na tworzenie kolonii rozrodczych samic oraz zapewnia bogate w pokarm żerowiska.

Spośród nietoperzy występujących w naszym kraju, za związane w większym stopniu ze środowiskiem leśnym uważa się gatunki z rodzaju borowiec *Nyctalus* (borowiec wielki *N. noctula* i borowiaczek *N. leisleri*, a także stwierdzony u nas dotychczas raz borowiec olbrzymi *N. lasiopterus*), niektóre gatunki z rodzaju karlik *Pipistrellus* (zwłaszcza karlik większy *P. nathusii*), mopki *Barbastella barbastellus*, niektóre nocki *Myotis* (nocek *Bechsteina M. bechsteini*, nocek *Brandta M. brandtii*, do pewnego stopnia nocek *Natterera M. nattereri*, nocek rudy *M. daubentonii* i nocek duży *M. myotis*), a także gacki brunatne *Plecotus auritus*. W nieco mniejszym stopniu las wykorzystują mroczyki *Eptesicus* (mroczyk poźłocisty *E. nilssonii* i mroczyk posrebrzany *V. murinus*) i podkowce (*Rhinolophus spp.*). Najmniej związane z lasem są mroczyk późny *E. serotinus* (gatunek synantropijny, jednak chętnie polujący w ekotonie leśno-polnym) i gacek szary *P. austriacus*.

Zima to dla nietoperzy okres spoczynku, jednak i wówczas wiele z nich pozostaje na terenach zalesionych, gdzie znajduje się znaczna część ich zimowych schronień (jaskiń, opuszczonych fortyfikacji, starych piwnic, itp.). Możliwe jest także zimowanie nietoperzy w pniach drzew. Nietoperze opuszczają zimowiska i pojawiają się w lesie wiosną, od marca do kwietnia. Samice w tym okresie zajmują kryjówki, w których następnie zakładają kolonie rozrodcze, samce bytują pojedynczo lub w mniejszych skupieniach. Kryjówkami są dziuple lub sztuczne schronienia: ptasie skrzynki lęgowe lub różnej konstrukcji skrzynki dla nietoperzy. Dla niektórych gatunków optymalnym miejscem zakładania kolonii rozrodczych mogą być inne sztuczne obiekty w lesie, takie jak ambony łowieckie lub położone w głębi lasu budynki, zwłaszcza drewniane. W kryjówkach rozrodczych nietoperze bytują do przelomu lata i jesieni, kiedy następuje usamodzielnianie się młodych i stopniowy rozpad kolonii. Część samic i młodych zwykle przebywa w kryjówkach do odlotu na zimowiska.

Las, jako środowisko żerowania, zapewnia optymalne warunki wielu gatunkom nietoperzy, w tym również takim, które przylatują do lasu z innych środowisk. Wśród nietoperzy polujących w lasach wyróżnić można gatunki żerujące głównie w zwartych drzewostanach, w koronach drzew, polujące w pobliżu koron, takie, które polują na otwartych obszarach wewnątrz lasu oraz polujące ponad koronami drzew. Są tym samym doskonałym limitem szkodników

w lasach, bowiem zwierzęta te polują między innymi na nocne motyle, w tym na owady z gatunków powodujących uszkodzenia drzewostanów.

II. Ochrona prawna nietoperzy

W Polsce wszystkie gatunki nietoperzy objęte są ochroną ścisłą na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. 2016, poz. 2183). Oznacza to między innymi zakaz ich umyślnego zabijania, okaleczania, płoszenia i niepokojenia, umyślnego niszczenia ich siedlisk oraz ochronę kolonii i kryjówek przez nie zajmowanych, a także miejsc ich licznego występowania, jak żerowiska. Rozporządzenie wprowadza również zakaz utrudniania zwierzętom dostępu do schronień. W załączniku nr 1 do Rozporządzenia („Gatunki objęte ochroną ścisłą”), znalazły się wszystkie krajowe gatunki nietoperzy. Określono je jako wymagające ochrony czynnej, co oznacza możliwość i konieczność stosowania (w przypadku zaistnienia takiej potrzeby) aktywnych zabiegów ochronnych.

Podstawę prawną ochrony nietoperzy w Unii Europejskiej stanowi Dyrektywa Siedliskowa Unii Europejskiej (92/43/EEC). Artykuł 12 nakazuje państwom członkowskim UE ustanowienie systemu ścisłej ochrony gatunków zwierząt wymienionych w Załączniku IV Dyrektywy, w którym wymieniono wszystkie gatunki nietoperzy występujące w Polsce. Oprócz tego, osiem gatunków nietoperzy zostało umieszczonych w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej. Ochrona tych gatunków odbywa się poprzez zastosowanie specjalnej formy ochrony w postaci obszarów Natura 2000. Są to tak zwane „gatunki naturalne”. W Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej znalazły się dwa gatunki podkowców: podkowiec duży (*Rhinolophus ferrumequinum*) i podkowiec mały (*Rhinolophus hipposideros*), pięć gatunków nocków: nocek duży (*Myotis myotis*), nocek ostrouszny (*Myotis oxygnathus*), nocek Bechsteina (*Myotis bechsteini*), nocek orzęsiony (*Myotis emarginatus*) i nocek łydkowłosy (*Myotis dasycneme*), a także mopek (*Barbastella barbastellus*).

Wymienione zapisy Dyrektywy Siedliskowej zostały włączone do Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz. U. 2004 nr 92, poz. 880) i wspomnianego Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r.

Do ścisłej ochrony nietoperzy zobowiązują Polskę również ratyfikowane międzynarodowe konwencje: o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej i ich siedlisk (Konwencja Berneńska), o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt (Konwencja Bońska) oraz Porozumienie o Ochronie Populacji Nietoperzy Europejskich (EUROBATS, w ramach Konwencji Bońskiej).

III. Zagrożenia dla nietoperzy

Głównym zagrożeniem dla nietoperzy jest obecnie działalność ludzka, jeśli powoduje niekorzystne zmiany w środowisku.

Wstępne oceny stanu ochrony nietoperzy w skali regionów biogeograficznych, wynikające z monitoringu prowadzonego w latach 2020-2021 przez Generalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska, sugerują, że stan jest znacznie gorszy niż podany w ostatnim raporcie do Komisji Europejskiej (Raport 2013-2018). Zły stan populacji dotyczy nietoperzy z gatunku nocek duży oraz nocek orzęsiony (zmiana z U1 na U2). Stan populacji pozostałych gatunków objętych monitoringiem – mopka zachodniego, nocka Bechsteina, nocka dużego i podkowca małego, oceniany jest na U1, czyli stan populacji na stanowiskach monitoringowych również odbiega od stanu, którą zgodnie z wiedzą ekspercką można byłoby określić jako populację silną i stabilną.

Zagrożenia w okresie zimowym dotyczą niszczenia kryjówek przez ich nadmierną penetrację przez ludzi (ruch turystyczny i speleologiczny), wandalizm (niszczenie zabezpieczeń obiektów), zabijanie hibernujących nietoperzy oraz zmiany warunków mikroklimatycznych w zimowiskach. W okresie letnim dochodzi do niszczenia kryjówek letnich kolonii nietoperzy (rozbudowa i remonty budynków, uszczelnianie wlotów do schronień, zagospodarowywanie poddaszy) oraz innego rodzaju schronień (kryjówek przejściowych, miejsc rojenia), iluminacje obiektów i wokół obiektów ze schronieniami (przeplaszanie nietoperzy, narażanie ich na ataki ze strony drapieżników), a także zabijanie nietoperzy na trasach ich przelotów.

IV. Cel

Celem Programu jest zachowanie istniejących schronień nietoperzy, poprawa ich stanu oraz stworzenie nowych miejsc rozrodu na gruntach będących w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe.

V. Planowane działania

W ramach Programu planuje się realizację następujących działań stanowiących formę ochrony czynnej nietoperzy:

- ochrona letnich schronień nietoperzy (w tym m.in. zabezpieczanie i adaptacje miejsc tworzenia kolonii letnich na poddaszach, strychach budynków, szczelinach stropów, ścian, budowa podestów/platform na guano, zabezpieczenie wykorzystanych przez zwierzęta wlotów i wylotów, montaż nowych skrzynek pod- lub natynkowych, itp.);
- ochrona zimowisk nietoperzy (w tym m.in. zabezpieczenie wejść do jaskiń, dużych schronów podziemnych, częściowa rekonstrukcja zniszczonych obiektów, itp.);
- tworzenie nowych schronień zimowych – hibernaculów (m. in. budowa nowych obiektów, rekonstrukcja już istniejących (np. piwniczek ziemnych, małych schronów bojowych), itp.);
- tworzenie nowych kryjówek dla nietoperzy, rekonstrukcja i modyfikacja istniejących (w tym m.in. montaż skrzynek dla nietoperzy, czyszczenie skrzynek, itp.);
- inwentaryzacja i monitoring zasiedlenia schronień i kryjówek;
- działania edukacyjno-informacyjne (w tym. m. in. prowadzenie działań edukacyjnych, organizacja konferencji i spotkań skierowanych do konkretnych odbiorców, publikowanie poradników i kompendiów wiedzy o nietoperzach, artykułów popularyzatorskich w czasopismach i biuletynach, udział w konferencjach, itp.);
- inne metody ochrony nietoperzy.

VI. Uczestnicy

- jednostki organizacyjne Lasów Państwowych,
- inne państwowe jednostki organizacyjne,
- osoby prawne,
- osoby fizyczne.